

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΈΡΓΟΥ
Γενική εποπτεία και συντονισμός: Ευαγγελία Μηλίτση-Κεχαγιά (2014-2016), Δρ. Αρχαιολόγος, Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Μεσσηνίας
Κείμενα φυλλαδίου - επιμέλεια: Μαριφίλη Βαλάκα, Ευαγγελία Μηλίτση-Κεχαγιά, Δημοσθένης Κοσμοπούλος
Μετάφραση κειμένου στα αγγλικά: Μαριφίλη Βαλάκα, Αλεξάνδρα Κωνσταντινίδου, Δρ. Αρχαιολόγος
Φωτογραφίες: Αρχείο ΕΦΑ Μεσσηνίας
Καλλιτεχνική επιμέλεια- παραγωγή: Jump2 Graphic & Photo Design, www.jump2.gr

PROJECT CONTRIBUTORS
Direction – General Supervision – Co-ordination: Evangelia Militsi-Kechagia (2014-2016), Dr. Archaeologist, Director of the Ephorate of Antiquities of Messenia
Anna-Vassiliki Karapanagiotou (2011-2014), Dr. Archaeologist, former Assoc. Director of the former 38th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities
Xeni Arapogianni (2011), Dr. Archaeologist, Director of the former 38th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities
Supervision Team: Demosthenes Kosmopoulos, Archaeologist, Dimitra Pikoula, Civ. Engineer, Director of the Department of Archaeological Works and Studies of the Ephorate of Antiquities of Messenia, Marifili Valaka, Archaeologist, Art Historian MA
Archaeologists: Marifili Valaka, Evangelia Evangelinara, Maria Staikou, Lamprini Bouza, Christina Bampi, Taxiarchoula Moutzouri, Maria Zacharopoulou, Penny Tsakanikou, Barbara Katsipanou
Conservators of Antiquities and Works of Art: Panagiotis Giannakopoulos, Panagiotis Kanelloropoulos, Eleni Parcha, Panagiota Somali, Stratigoula Rathosi, Eugenia Spala, Eirini Tempeloporou
Craftsmen: Kleantith Mitsionis, Christos Lainas, Michael Bastakos, Ioannis Nikolopoulos, Stavros Bovis, Panteleimon Bakirtzis, Vassileios Konstantinidis, Procopios Trigazis, Nikitas Moragiannis, Konstantinos Seremetis, Stavroula Tsiarla, Spyridon Bastakos, Nikolaos Kokkinos,

Διοικητική - Διαχειριστική υποστήριξη: Σωτηρία Περαχωρίτη, Αλεξάνδρα Μάρκου, Θεοδώρα Τότση, Αγγελική Ιντζέμπελη, Ελένη Ανδριανοπούλου
Σχεδιαστική υποστήριξη: Αντιγόνη Κουτέρη, Βασίλειος Πάνου, Ουρανία Ανδριανοπούλου, Νικόλαος Βαβλέκας, Αναστάσιος Παπαδόγκωνας
Αρχιτέκτονας Μηχανικός: Κωνσταντκάπουλος Πέτρος
Φύλακες Εργατοί Ημέρας: Γεώργιος Γεωργιούσης, Λεωνίδας Λυμπερόπουλος, Γεώργιος Μαραβάς

Επιμέλεια και σχεδιασμός εντύπου: Ευαγγελία Μηλίτση-Κεχαγιά, Μαριφίλη Βαλάκα, Αρχαιολόγος-Ιστορικός Τέχνης MA
Κείμενα φυλλαδίου - επιμέλεια: Μαριφίλη Βαλάκα, Ευαγγελία Μηλίτση-Κεχαγιά, Δημοσθένης Κοσμοπούλος
Μετάφραση κειμένου στα αγγλικά: Μαριφίλη Βαλάκα, Αλεξάνδρα Κωνσταντινίδου, Δρ. Αρχαιολόγος
Φωτογραφίες: Αρχείο ΕΦΑ Μεσσηνίας
Καλλιτεχνική επιμέλεια- παραγωγή: Jump2 Graphic & Photo Design, www.jump2.gr

PROJECT CONTRIBUTORS
Direction – General Supervision – Co-ordination: Evangelia Militsi-Kechagia (2014-2016), Dr. Archaeologist, Director of the Ephorate of Antiquities of Messenia
Anna-Vassiliki Karapanagiotou (2011-2014), Dr. Archaeologist, former Assoc. Director of the former 38th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities
Xeni Arapogianni (2011), Dr. Archaeologist, Director of the former 38th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities
Supervision Team: Demosthenes Kosmopoulos, Archaeologist, Dimitra Pikoula, Civ. Engineer, Director of the Department of Archaeological Works and Studies of the Ephorate of Antiquities of Messenia, Marifili Valaka, Archaeologist, Art Historian MA
Archaeologists: Marifili Valaka, Evangelia Evangelinara, Maria Staikou, Lamprini Bouza, Christina Bampi, Taxiarchoula Moutzouri, Maria Zacharopoulou, Penny Tsakanikou, Barbara Katsipanou
Conservators of Antiquities and Works of Art: Panagiotis Giannakopoulos, Panagiotis Kanelloropoulos, Eleni Parcha, Panagiota Somali, Stratigoula Rathosi, Eugenia Spala, Eirini Tempeloporou
Craftsmen: Kleantith Mitsionis, Christos Lainas, Michael Bastakos, Ioannis Nikolopoulos, Stavros Bovis, Panteleimon Bakirtzis, Vassileios Konstantinidis, Procopios Trigazis, Nikitas Moragiannis, Konstantinos Seremetis, Stavroula Tsiarla, Spyridon Bastakos, Nikolaos Kokkinos,

Κωνσταντίνος Μουτσιούλας, Βασίλειος Γεωργιτσόπουλος, Κωνσταντίνος Μαλαπάνης, Φώτιος Γεωργιάδης, Μαρίας Δημητρίου, Θωμάς Θεοχάρης, Δημήτριος Κλάπας, Σπυρίδων Κουλαφίτης, Βασίλειος Σπυροπούλου, Πέτρος Σταυροπούλου, Ιλίας Γεωργιάδης, Αναστάσιος Χριστοπούλου
Account Manager: Demosthenes Kosmopoulos
Administration Management : Sotiria Perachoriti, Alexandra Markou, Theodora Totsi, Aggeliki Intzempel, Eleni Andrianopoulou
Drawings: Antigoni Kouteri, Vassileios Panou, Ourania Andrianopoulou, Nikolaos Vanlekas, Anastasios Papadogkonas
Architect Engineer: Petros Konstantakopoulos
Keepers of the Construction Site (Day): George Georgiouis, Leonidas Lymporopoulos, George Maravas
Leaflet's Layout and Editing: Evangelia Militsi-Kechagia, Marifili Valaka, Archaeologist, Art Historian MA
Leaflet's Text and Editing: Marifili Valaka, Evangelia Militsi-Kechagia, Demosthenes Kosmopoulos
English Translation: Marifili Valaka, Alexandra Konstantinidou, Dr. Archaeologist
Photographs: Archive of the Ephorate of Antiquities of Messenia
Leaflet's Design and Production: Jump2 Graphic & Photo Design,

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected Bibliography:
 -Αρχαία Αρχαίολογία σε Σύγχρονο Δρόμο, ΥΠΠΟΑ-ΤΑΠ, Αθήνα, 2003
 -Ελληνιστική Κεραμική από την Πελοπόννησο, ΥΠΠΟ-ΣΤ ΕΠΚΑ, Αθήνα, 2005
 -McDonald, W.A. - Hope Simpson, R., Prehistoric Habitation in Southwestern Peloponnese, AJA 65(1961)
 -Hope Simpson, R., Identifying a Mycenaean State, BSA 52(1957)
 -McDonald, W.A. - Rapp, G.R.(eds.), The Minnesota Messenia Expedition: Reconstructing a Bronze Age Regional Environment, Minneapolis, 1972

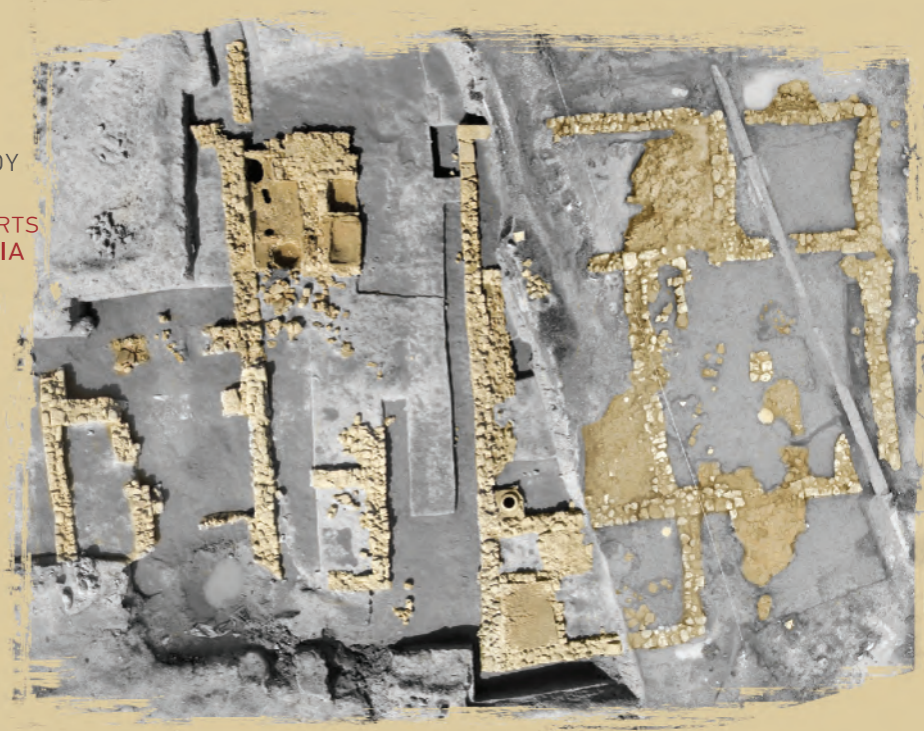
ΥΠΠΟΑ, ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
 Παπάζογλου 6, Τ.Κ. 24100 Καλαμάτα
 Hellenic Ministry of Culture and Sports,
 Ephorate of Antiquities of Messenia,
 6 Papazoglou Street, 24100, Kalamata, GR
 T. +30 27210 26410 F.+30 27210 26209 e.fames@culture.gr
 Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου, των φωτογραφιών και των σχεδίων του εντύπου χωρίς έγγραφη άδεια από την αρμόδια Υπηρεσία. ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΝΤΥΠΟ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ.
 No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, recording or any information storage and retrieval system, without written permission. THE PRESENT PUBLICATION IS DISTRIBUTED FREE OF CHARGE.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
 ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
 HELLENIC MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS
 EPHORATE OF ANTIQUITIES OF MESSEIA

Αρχαιολογικές
 εργασίες & έρευνες
 της ΛΗ' ΕΠΚΑ

Archaeological Fieldwork
 and Investigations
 of the 38th EPCA

Στο πλαίσιο κατασκευής του Έργου «Σύμβαση Παραχώρησης Μελέτη – Κατασκευή – Χρηματοδότηση – Λειτουργία – Συντήρηση και Εκμετάλλευση του Αυτοκινητόδρομου Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα και Κλάδος Λεύκτρο - Σπάρτη» και «Αποπεράτωση Οδικών Υποδομών του Αυτοκινητόδρομου Κόρινθος - Τρίπολη - Καλαμάτα - και κλάδος Λεύκτρο – Σπάρτη», του Ε.Π. «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας», η Εφορεία Αρχαιοτήτων Μεσσηνίας (πρώην ΛΗ' ΕΠΚΑ) υλοποίησε απολογιστικά και με αυτεπιστασία το Υπόεργο 9 «Αρχαιολογικές Εργασίες και Έρευνες της ΛΗ' ΕΠΚΑ», συνολικού προϋπολογισμού 812.680€, από την 18.10.2010 έως τον Δεκέμβριο του 2016.

The Ephorate of Antiquities of Messenia (former 38th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities) carried out under direct labour the sub-project 9 "Archaeological Fieldwork and Investigations" included in the general Projects "Concession Agreement: Design - Construction - Financing - Operation and Maintenance of the Korinthos - Tripoli - Kalamata Motorway and Lefktro - Sparti Branch and "Completion of the Corinth-Tripoli-Kalamata Motorway and the Lefktro-Sparti Branch" of the Regional Operational Programme "Accessibility Improvement 2007-2013" (budget: 812,680€). The sub-project 9 started in October 18 2010 and it was completed in December 2016.

The digging works and the rescue excavations brought to light new archaeological evidence –architectural remains and moveable finds– dating to various periods that range since the Prehistoric until the Late Roman times.

Building traces and a significant amount of pottery dating to the Hellenistic

Στην **Άνθεια** (Χ.Θ.:16+019,60) ερευνηθήκη αγροικία ελληνιστικής περιόδου (εικ. εξωφύλλου), όπου μεταξύ άλλων αποκαλύφθηκαν δάπεδα με πήλινες πλάκες, μικρές δεξαμενές, καθώς και πλήθος ευρημάτων που υποδεικνύουν πιθανή εργαστηριακή χρήση των χώρων. Πλησίον της αγροικίας ερευνηθήκη δεξαμενή της ύστερης αρχαιότητας (εικ.1), επενδυμένη με υδραυλικό κονίαμα, πιθανότατα ληνός, με διατηρημένο τμήμα του υποληνίου.

Στην **Αίπεια** (Χ.Θ.:18+320) εντοπίστηκαν πιθανά ίχνη αμαξιτού αρχαίου δρόμου (εικ.2), λιθωσφόρος, μέτρια ποσότητα κινητών ευρημάτων και τμήμα κυκλικής κατασκευής, κτισμένης εξωτερικά με επάλληλες κεραμίδες και πεπλατυσμένους λίθους (εικ.3). Πιθανώς πρόκειται για δεξαμενή ή επένδυση κατασκευής για αποθήκευση υγρών και στερεών προϊόντων.

Στο **Καλάμι** (Χ.Θ.:23+428-443), σε πλαγιά χαμηλού γήλοφου, αποκαλύφθηκαν ευρείας έκτασης (περίπου 473 τ.μ.) και εξαιρετικής σπουδαιότητας οικιστικά κατάλοιπα της μυκηναϊκής περιόδου (εικ.4). Κτίσματα από αργολιθοδομή ύψους 0,15 έως 0,80 μ. πιθανώς κατασκευάστηκαν σε τρεις ή και τέσσερις επάλληλες οικοδομικές φάσεις με επιμέρους επισκευές και προσθήκες, που εκτείνονται χρονολογικά από την ΥΕ III Α2 μέχρι και το τέλος της ΥΕ III Β περιόδου (1380-1200 π.Χ. περίπου) ή και στην πρώιμη ΥΕ III Γ περίοδο (μετά το 1200 π.Χ.). Ανάμεσά τους ανασκάφηκε κτήριο με παράλληλους χώρους-δωμάτια που δεν αποκλείεται να είχε σημαίνουσα διοικητική λειτουργία. Η πληθώρα των ευρημάτων που ήλθε στο φως, περιλαμβάνει

times (3rd c. BC) were discovered at the **Arfara** interchange node (the Gerantampela site, km.12+300/350).

In **Antheia** (km.16+019.60), a Hellenistic rural house (cover photo) paved with clay tile floors was unearthed and investigated; the entire structure included small tanks and a variety of finds that indicate the industrial function of certain units. Not far from the house, a structure dating to the late Roman times was traced; it was coated with hydraulic plaster at the interior (Fig. 1) and it was identified as a wine-press that preserved part of the wine concentration cavity.

In **Aipeia** (km.18+320) the following structures were unearthed: traces of an ancient carriage path (Fig. 2), a number of moveable finds and part of a circular structure made of alternating bricks and flat stones (Fig. 3), which may be identified as a construction where liquid and solid products were stored.

At the slope of a low mound in **Kalami** (km.23+428-443), the remains of a Mycenaean settlement came to light (Fig. 4). The settlement covered a surface of c. 473 sq.m. and included buildings made of rubble masonry that reached a height of 0.15 to 0.80 m. The buildings were erected and repaired or remodeled in three or four successive phases, since the LH III A2

ακέραια αγγεία, μικρά σπαράγματα τοιχογραφιών, ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα ειδώλια, χάλκινα αντικείμενα, πήλινα αντικείμενα και σκεύη και λίθινα τέχνηρα (εικόνας εσωφύλλου). Σε απόσταση περίπου 50 μ. Α-ΝΑ ερευνήθηκαν τα αποσπασματικά σωζόμενα κατάλοιπα ενός πιθανού αναλημματικού περιβόλου και άλλων τοιχίων της ίδιας περιόδου.

Στο πλαίσιο του Υποέργου 9 διενεργήθηκαν επίσης μικρότερης κλίμακας σωστικές ανασκαφικές εργασίες, κατά τις οποίες αποκαλύφθηκαν τμηματικά και σποραδικά ευρήματα χρονολογούμενα από τους προϊστορικούς χρόνους έως και την ύστερη αρχαιότητα σε πολυάριθμες θέσεις: **Τσακώνα, ανισόπεδος κόμβος Κυπαρισσίας, Αλλαγή, Αίπεια, Άνθεια, Αντικάλαμος, Καλάμι, Ασπρόχωμα** (σκαρίφημα εσωφύλλου). Κατά τις εκσκαφές εντοπίστηκε μεγάλη ποσότητα κεραμικής και άλλα κινητά ευρήματα. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν εργασίες αρχαιολογικής τεκμηρίωσης, καταγραφής, φωτογράφισης, συντήρησης των ευρημάτων καθώς και φωτογραμμετρικής αποτύπωσης των σημαντικότερων θέσεων, εμπλουτίζοντας τις γνώσεις μας για την αρχαιολογία και την ιστορία της Μεσσηνίας.

until the end of the LH III B (c. 1380-1200 BC) or the LH III C period (after 1200 BC). A building with parallel halls stands out and it is assumed that it had an administrative function. A considerable number of finds, such as complete vessels, fragments of wall-paintings, anthropomorphic and zoomorphic figurines, clay objects and vessels, bronze- and stone objects were discovered (inside cover photographs) . At a distance of about 50 m. east – south-east of this site, the fragmentary preserved traces of a presumably retaining enclosure or terrace wall and of other small walls were excavated.

In the context of the sub-project 9 further rescue excavations were carried out at various sites, such as: **Tsakona, the Kyparissia interchange node, Allagi, Aipeia, Antheia, Antikalamos, Kalami and Asprochoma** (inside cover plan); these rescue excavations and the digging works brought to light large quantities of pottery and other moveable finds dating from the Prehistoric times to Late Antiquity. The finds were registered and documented, while photogrammetry was applied to record the most important sites. Hence, all activities undertaken during the implementation of the sub-project 9 added further knowledge about the archaeology and history of Messenia.

